

von nem titkolhatók el, és a társadalom ki fogja kényszeríteni hatékony kezelésüket. A társadalmi feszültségek terén sem prognosztizálható rövid távú megoldás: noha az átalakulási folyamat több fronton kétségtelenül megindult – akár a nemek egyenlősége, akár a külföldiekkel szembeni diszkriminatív megnyilvánulások szabályozása, akár az emberi jogok érvényesítése terén –, számos területen (pl. az oktatásban, a nevelésben) a reformok kibontakoztatása és hatékony érvényesítése még alighanem sok időt vesz igénybe, hiszen nem szimpla adminisztratív szabályozásmódosításról, hanem mély szemléletváltást igénylő átalakulásról van szó.

Kingston könyvét a japán gazdasággal, politikával és társadalommal foglalkozó kutatók és érdeklődők nagy haszonnal forgathatják. Megtudhatnak és megérthetnek belőle számos ellentmondásosnak tűnő jelenséget, a kitűnő és precíz adatolásnak köszönhetően pontos információk birtokába juthatnak a történések valós kontextusát illetően. Megismerhetik a társadalmi átalakulást kísérő sajátos japán terminológiát, angol nyelvű magyarázatokkal ellátva – ez utóbbit a kötet végi glosszáriumában.

Végül igencsak tanulságos olvasmány lehet e könyv a Távols-Kelet kutatóinak általában. Nemcsak azért, mert sokat elárul a térség egyik vezető hatalmának társadalmi működéséről, hanem azért is, mert az itt felsorolt számos – elsősorban társadalmi gyökerű – probléma megjelenése valószínűsíthető a közeljövőben más, szomszédos országokban is.

Hidasi Judit

Orosz történészek a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságról*

Az utóbbi 10–15 évben világszerte felfokozott figyelem kísérte a koreai eseményeket, mindkét koreai állam bel- és külpolitikai fejleményeit, kapcsolatuk alakulását. Címlaphírek a világsajtóban: gazdasági sikertörténet, demokratikus kibontakozás Dél-Koreában, gazdasági összeomlás, tömeges éhínség, diktatórikus rendszer, a nukleáris és rakéta-program erőltetése Észak-Koreában, a rendszeresen visszatérő nemzetközi diplo-

* Alekszandr Zaharovics ZSEBIN: *Évoljucija polityicseszkoj szisztyemi KNDR v uszlovijah globalnih peremen*. Russzkaja Panorama, Moszkva, 2006. 216 p.; Larisza Vjacseszlavovna ZABROVSZKAJA: *Korejszkaja Narodno-Demokratyicseszskaja Reszpublika v epohu globalizacii. Ot zatvornyicsesztva k otkritosztji*. TCSZR, Vlagyivosztk, 2006. 168 p.

máciai bonyodalmakról nem is beszélve. Érthető, hogy mindezek nyomán egyre nő az érdeklődés a távol-keleti ország és népe történelme, gyökerei, kultúrája, társadalmi-politikai fejlődésének útja iránt: honnan és főképpen *hogyan* jutott el a 21. század elejére a mai állapotokhoz; s hogyan lehetséges, hogy egy etnikailag homogén, történetileg egységes nemzet egyik fele a világ 11–12. gazdasági hatalmává lett, míg a másik fele minden gazdasági, társadalmi, politikai mutató szerint az „utolsó helyezett”. Más szóval: egy korábban elmaradott, félféudális gyarmati ország egyszerre, párhuzamosan produkálta a modernizáció sikeres és megbukott modelljét.

Ezt az érdeklődést tükrözi az is, hogy Oroszországban alig egy év alatt, 2002–2003-ban három alapvető monográfia jelent meg Korea történelméről, s ezeket újabbak is követték. Szerzőik immár a korábbi ideológiai-politikai kötöttségektől és kötelezettségektől mentesen mutatják be és elemzik a koreai nép több ezer éves történelmét, sikereinek és megpróbáltatásainak tényezőit. Az említett munkák segítenek elosztatni a mai Koreával, különösen a Koreai Népi Demokratikus Köztársasággal, illetve az ún. „koreai kérdéssel” kapcsolatos számos félreértést, torzítást. Szerzőik és szerkesztőik között megtaláljuk a koreanisztika nemzetközi hírű „nagy öregét”, de még inkább tanítványaikat, a mai történetírói középnemzedéknek a jelek szerint jól felkészült képviselőit.¹

Ugyancsak figyelemre méltó J. V. Vanyinnak, az idősebb nemzedék rangos képviselőjének az Orosz Tudományos Akadémia (РАН) Orientalisztikai Intézete Koreai–Mongol Osztálya vezetőjének a közelmúltban megjelent műve. Ebben a szerző – *A koreai háború (1950–1953) és az ENSZ*² címmel – az oly gazdag irodalom által tárgyalt kérdésben is új tényeket és összefüggéseket tud föltárni.

Ezek a KNDK történelmét, illetve az észak-koreai helyzetet is tárgyaló tudományos publikációk értékesek és érdekesek a szakembereknek is. A szovjetorosz kutatók ma már (a dokumentumokhoz való szabadabb hozzáférés, de olykor személyes tapasztalatuk révén is) külföldi kollégáiknál sokkal több anyag birtokában vannak, s alaposabb a helyismeretük. Ami pedig az újabb viszonyokat illeti, korrigálni tudják a nemzetközi

¹ Szergej Olegovics KURBANOV: *Kursz lekcij po isztorii Korei sz drevnosztiji do konca XX veka*. Izdatyelsztvo Szankt-Petyerburgszkovo Goszudarsztvenno Unyiverszityeta, 2002. 626 p.; Vlagyimir Mihajlovics TYIHONOV: *Isztorija Korei. Tom 1. Sz drevnyejsih vremen do 1876 goda*. Muravej, Moszkva, 2003. 464 p.; *Isztorija Korei (novoje procstyenyije)*. Pod redakcijej professzora A. N. TORKUNOVA [Anatolij Vasziljevics]. ROSZSZPEN, Moszkva, 2003. 430 p.

² Jurij Vasziljevics VANYIN: *Korejszkaja vojna. (1950–1953) i OON*. Insztityut Vosztokovegyenyija, Moszkva, 2006. 286 p.

sajtó által sugallt meglehetősen torz képet a KNNDK-ról (amelynek itthoni terjesztésében a magyar médiumok és egyes hazai politikusok is ludasak).

Az alábbiakban két ismert orosz Korea-kutatónak a közelmúltban megjelent, az észak-koreai helyzettel foglalkozó művét tekintem át röviden.

A RAN Távol-Keleti Intézetének (Insztitút Dalnyeo Vosztoka) kiadásában 2006-ban jelent meg A. Z. Zsebinnek, az intézetben működő Korea-Kutatások Központja vezetőjének könyve, *A KNNDK politikai rendszerének fejlődése a globális változások közepette* címmel. Hasonló témával foglalkozik L. V. Zabrovskajának, a Vlagyivosztoki Egyetem professzor asszonyának ugyancsak 2006-ban napvilágot látott munkája, *A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság a globalizáció korában. A bezárkózottságtól a nyitottság felé.*

Zsebin már könyve címével is megkérdőjelezi azt a politikusok körében és a közvéleményben a legutóbbi időig élő nézetet, amely szerint a KNNDK-ban, közelebről az észak-koreai politikai rendszerben – a „sztálinista diktatúra” uralma alatt – évtizedek óta semmi sem változott. Zabrovskaja pedig, mint láttuk, feltételeken a nyitottság irányába mutató folyamatként jellemzi a jelenlegi észak-koreai gazdasági és politikai mozgásokat. „A KNNDK kormányzó eliteje – mutat rá Zsebin – fokozatosan, felesleges csinnadratta nélkül alakította át az ország állami ideológiáját, politikai rendszerét és gazdaságát, mindenekelőtt saját hatalma megszilárdításának érdekétől vezettetve, s hogy biztosítsa Északon a rendszer túlélését, a Dél-Koreával folytatott éles versengés és az USA-val szembeni konfrontáció közepette.” (156.)

Ezt a folyamatot Zsebin három, kronologikusan egymást követő, egymásra építkező részben elemzi.

A *Forradalom és folyamatosság a KNNDK politikájában* című első fejezetben a szerző a *hagyományok és a modernitás viszonyát* taglalja az ország 1945 utáni történelmében. Külön is kiemeli „az ideológia alakulását – a marxizmustól a tradicionalizmusig”. Ezután az észak-koreai politikai intézményrendszer átalakításának sajátosságait tárgyalja. Megállapítja (és ebben egyetérthetünk vele): „Az országban a politikai folyamat fő tartalma mintegy harminc év folyamán (a ’60-as évek közepétől a ’90-es évek közepéig) a hatalom örökletes átadása feltételeinek megteremtése volt, Kim Ir Szen fia, Kim Dzsong Ir számára.” (6–7.) S bár megőrizték a szovjet típusú köztársaság bizonyos külső jellemzőit, a KNNDK-ban a politikai folyamat tartalmát és formáit mindinkább a hagyományos (konfucianus) koreai kultúra határozta meg. A folyamat végső célja és tényleges eredménye a hatalom örökletes, monarchikus (feudális) típusú átadása volt – egy névlegesen szocialistának deklarált

országban.³ Ennek volt alárendelve az észak-koreai politikai, ideológiai gyakorlat és az intézményrendszerek átalakítása, ez határozta meg funkcióit.⁴ „Elmondható – írja Zsebin –, hogy a japán gyarmati uralom összeomlását, valamint a felszabadítást követő, szovjet, illetve kelet-közép-európai típusú, 1945–1947-es demokratikus reformok, ezeknek mint forradalomnak a hangoztatása utólag csupán eszköznek bizonyult a koreai történelmi tradíció és folytonosság helyreállításához, miközben a nemzetközi politikai realitások, a 20. századi tudományos-műszaki fejlődés minden korábbinál inkább más reagálást követelt volna.”

Ma már kimondható: történelmi-metodológiai szempontból vizsgálva, mint ezt később Dél- és Észak-Korea eltérő fejlődése meggyőzően demonstrálta, Korea háború utáni történetében egy „nyugati” és egy „keleti” típusú modernizációs kísérlet bontakozott ki, egyazon ország, egy nemzet keretében.

A szerző visszatérően foglalkozik a hagyományok mibenlétével, jelentőségével, hatásával *a jelenlegi keleti politikai rendszerek szerkezetére, funkcióira*, a KNNDK-t ennek különös eseteként fogva föl. Bár az észak-koreai vezetés, a Koreai Munkapárt vezetősége és a kormány soha nem hivatkozott nyíltan a konfucianizmusra, ez utóbbi szelleme és a rá jellemző gyakorlat erőteljesen érvényesült az ideológiai és propagandamunkában, áthatotta a társadalmi-politikai életet. Zsebin kimutatja, hogy 1945 után éppen a konfuciánus hagyományok teremtettek kedvező talajt egy látszat szerint szovjet típusú politikai rendszer létrehozásához (a társadalom egy nagy család, élén az atyával: a vezérrel). Ez a rendszer a kezdeti „népi demokratikus”, szocialista elemek, külső hasonlóságok vagy inkább minősítések ellenére hamarosan (főleg az ötvenes évek második felétől) tartalmilag mind lényegre hatóbban távolodott el a kelet-európai „testvér-országokétól”. Majd amikor a szovjet példa már – bel- és külpolitikai okokból is – egyre terhesebbé vált, épp a konfucianizmus primitív változata szolgált alapul *az erőteljes koreai nacionalizmus újjáéledéséhez-újjáélesztéséhez*, gyakran erősen leegyszerűsített formában. Így kerekedett fölül és ilyen tartalommal telt meg a sajátosan értelmezett tradíció (az említett csucshe-tan, a „saját út” eszméje). Anélkül, hogy itt részletekre

³ Kim Ir Szen elnök a kelet- és kelet-közép-európai országok válságainak okát nyíltan „a hatalomátadás megoldatlanságában” jelölte meg, hangsúlyozva, hogy ezt a kérdést a KNNDK-ban „sikeresen megoldották”.

⁴ Nota bene: bár ezt kevesen tudják, a KNNDK vezetői ismételtlen hivatalosan is elutasították a marxizmus-leninizmus mások által vallott eszméit, amint a proletárdiktatúrát, a munkásosztály vezető szerepét is, bár esetenként emlegetik ezeket mint ideológiai konstrukcióik (a „csucshe”, a „szongun”) történelmi előzményeit.

bocsátkoznánk, egyetérthetünk a szerzőnek azzal a megállapításával is, hogy az 1945-ben erőteljes szovjet közreműködéssel létrehozott Koreai Munkapárt fokozatosan „a vezér pártjává” lett, a személyi diktatúra egyik mechanizmusaként, eszközeként. Így vált előbb Kim Ir Szen, majd halála után (1994) fia, Kim Dzsong Ir a személyi diktatúra, a „koreai típusú szocializmus” totális megtestesítőjévé, a társadalom mint nagy család vezérének, atyjaként (38.). A hatalom kizárólagos birtokosa a Kim Ir Szen alapította klán lett. A szerző hozzáfűzi, hogy ezen a klánon belül is, amelynek egyre több tagja tölt be vezető tisztségeket a kormányzatban, a hadseregben, a politikai, a társadalmi, a gazdasági, a kulturális élet minden területén, előfordultak és ma is vannak feszültségek, ellentétek.

A második fejezetben (*A Kim Dzsong Ir-korszak politikai rendszere*) Zsebin részletesen ismerteti, majd elemzi a *hatalom öröklésének több évtizedes politikai, intézményi és személyi („kádér”-) előkészítését*. Az ifjabb Kim már a hetvenes évektől részt vett az ország legfelsőbb vezetésében. Apja kezdeményezésére 1974-ben a Politikai Bizottság tagja és a Központi Bizottság titkára lett. A pártvezetés hivatalosan is „a vezér örökösének” ismerte el. (54.) Saját 80. születésnapján mondott beszédében, 1992. április 15-én Kim Ir Szen élete fő eredményének nevezte a hatalom biztosítását fia számára. 1991 decemberében a Koreai Néphadsereg főparancsnokának nevezte ki (addig az akkori alkotmány szerint ő volt a főparancsnok). Ebből az alkalomból a fiú marsalli rangot is kapott, majd 1993-ban a Honvédelmi Bizottságnak (később a KNKD legfőbb hatalmi szervének) az elnöke lett (95.).

Az örökletes hatalomátadást azonban – még Kim Ir Szen életében – súlyos gazdasági válság kísérte, s az élelmezési helyzet a több éven át tartó természeti csapások sora (árvíz, szárazság, tömeges éhínség) folytán kritikusra fordult.⁵ Ilyen helyzetben – mutat rá Zsebin – apja 1994. július 8-án bekövetkezett halála után Kim Dzsong Irt hivatalosan nem iktatták be a legfelsőbb párt-, állami és katonai pozíciókba, mert a konfuciánus szabályok szerint „az ég rossz jeleket küldött”. Ezért rendelték el az ugyancsak konfuciánus gyökerű hároméves gyászt (56.).

A szerző részletesen föltárja a Kim-klánon belüli erőviszonyokat, belső feszültségeket, de hangsúlyozza: a hatalom megtartása érdekében a kormányzó elit megőrzi egységét, hogy elkerülje az olyan csapásokat, amilyenek a kelet-közép-európai országokban, főleg az NDK-ban és Romániában érték a legfelsőbb nomenklatúrát (62.).

⁵ A sokszor olvasható, másfél-kétmillió éhen halt emberről szóló jelentések túlzóak, ez demográfiai képtelenség.

Mindennek folytán – már Kim Ir Szen utolsó éveiben – mindinkább előtérbe került a *hadsereg mint az utódlás támasza és biztosítója*, fokozatosan háttérbe szorítva a Koreai Munkapárt szerepét. Végül 1995-ben hivatalosan is meghirdették az úgynevezett *szongun*-politikát, azaz a hadsereg abszolút elsőbbségét, a társadalmi-politikai, a gazdasági és a kulturális élet teljes militarizálását.

Mindezek eredményeképpen a KNDK belpolitikai helyzete és Kim Dzsong Irnek mint az Állami Védelmi Bizottság elnökének és a Koreai Munkapárt főtitkárának a személyi hatalma megszilárdult. Ezt fejezte ki az alkotmány 1998. évi módosítása is. Ami a *szongun*-politikát, a társadalom totális militarizálását illeti, Zsebin véleménye szerint „ez az uralom a katonaság segítségével, a katonaságra támaszkodva” érvényesül (90.). A phenjani politikai propaganda éveken keresztül nyíltan hirdette, hogy „a Hadsereg egyben a Párt, a nép és az állam is”. Mindez erősen emlékeztet „a hatalom a puskacsőből nő ki” Mao Ce-tung-i jelzőjére és gyakorlatára. A szerző hangsúlyozottan hívja föl a figyelmet arra, hogy a *szongun*-politika számos negatív következménnyel jár az észak-koreai társadalomban. A hadsereg konzervatív, sőt reakciós erőként jelenik meg; gátolja a társadalmi-gazdasági válság leküzdését. (96.)⁶ Ez – többek között – megmutatkozik a társadalom fokozódó apátiájában, közömbösségében a párt és a hatalom propagandakampányai iránt.⁷

A monográfia harmadik fejezetében (*A tömegmozgósítás és a társadalmi ellenőrzés mechanizmusai*) Zsebin részletesen ismerteti az utóbbi évtizedek ideológiai, politikai, termelési stb. kampányait, s azt, hogyan járult hozzá Kim Dzsong Ir e téren az „apai örökség” gyarapításához. Számunkra azonban inkább a cikke elején feltett kérdésre (hogyan működik?) adott zsebini válasz a legérdekesebb. A legfigyelemreméltóbb az *inminbanok*, a lakóhelyi-szomszédsági közösségi csoportok működésének, ezek történelmi, szociális, adminisztratív, nem utolsósorban közbiztonsági, rendőri, valamint tömegmozgósító szerepének a bemutatása, elemzése (117–138.).

Az *inminban* szervezet (a kölcsönös kezesség rendszere) még az i. e. 6–3. századi Kínában alakult ki, s „vált a lakosság gazdaságon kívüli kényszerítésének egyik fontos eszközévé”, amelynek segítségével az em-

⁶ Tegyük hozzá: gátolja a Korea-közi kapcsolatokat, szélesebben a KNDK nemzetközi-külpolitikai tevékenységét.

⁷ A recenzius megítélése szerint a legutóbbi hónapokban (2007-ben) némi változás észlelhető. Külsőségekben is kitapintható a katonai vezetés bizonyos mértékű háttérbe szorulása Kim Dzsong Ir mellett. Bár a propaganda továbbra is hangsúlyozza a *szongun* elvét, de már „a párt politikájaként”, s nem mint önálló, meghatározó erőt. A *Nodong Szinmunban*, a KMP központi sajtóorgánumban egymástól eltérő „vitatkozó” (?) megállapítások, értékelések jelennek meg az irányadó szerkesztőségi és vezércikkekben.

bereknek „nemcsak a tevékenységét, de a gondolkodását is totálisan ellenőrizhették” – mutat rá Zsebin. A rendszert azután átvették a kínai civilizáció és kultúra körébe tartozó államok, így a kora középkori Korea is. Adminisztratív, nyilvántartási funkciói mellett nagy szerepet játszott a totális besugórendszer megteremtésében és hazafias tett szintjére emelésében (a kölcsönös kezesség keretében a tagok felelősek voltak egymás adózásáért, robotjáért, erkölcsi magatartásáért stb.). A 19. századi Koreában, amikor megjelentek a külföldiek („barbárok”), elsősorban a misszionáriusok, az inminban megkülönböztetett szerephez jutott ezek megfigyelésében. A japán gyarmati uralom éveiben (1910–1945) a japán hatóságok is felhasználták céljaikra az inminbant, a japánellenes hazafias szervezkedések, az észak-koreai és a mandzsúriai partizánmozgalmak ellen.

Korea 1945-ös felszabadulását követően a népi hatalmi szervek kialakulásával párhuzamosan Északon (egyébként Délen is) újjászerveződtek az inminbanok is. Jelenleg pedig *átfogják, egyesítik a KNDK teljes lakosságát, egyben „a hatalmi szervezet legalsóbb sejtjei”* (119.). Kim Ir Szen és Kim Dzsong Ir, a legfelsőbb párt- és állami vezetés állandó figyelemmel kísérte tevékenységüket, gyakran adtak „helyszíni útmutatást” számukra; ma is évente megrendezik az „élenjáró inminbanok” képviselőinek országos gyűlését.

Az észak-koreai inminbanok a városokban általában 20–30, egyazon lakóházban vagy lépcsőházban lakó családot fognak össze, hatókörük falun 5–10 családra terjed ki. Most is széles körű feladatokat látnak el. Dolguk a tagság „csucshé szellemű” nevelése (hűség a párthoz és a vezérhez, utasításaik végrehajtása), eszmei tisztaságuk ellenőrzése, a közösségi erkölcsi normák megsértőinek a leleplezése, mozgósítás különböző társadalmi munkákra, részvételre a politikai rendezvényeken. Az inminban vezetője számos adminisztratív ellenőrző funkciót is betölt: vezeti a lakónyilvántartást, regisztrálja a családok eseményeit, feljegyzi látogatóikat, kiosztja az élelmiszerjegyeket, átveszi a tagokhoz érkező postát.⁸

Végezetül Zsebin – *A változások útján* alcímmel – azokat az óvatos félintézkedéseket tekinti át, amelyeket a phenjani vezetés 2002 óta „állami intézkedések” elnevezéssel foganatosított a gazdaságirányítás területén. (Észak-Koreában nem használják a „reform” kifejezést!) A korlátozott piaci viszonyok bevezetése (engedélyezése) azonban véleménye

⁸ A recenzensnek 1961-ben a phenjani népi bizottság (tanács) egy osztályvezetője elmondta: az inminbanok révén néhány óra alatt százezres nagygyűlést tudnak szervezni. „Az inminban segítségével az ellenséget is könnyebb leleplezni – mondta –, hiszen neki is laknia kell valahol.”

szerint mindeddig nem hozott érzékelhető eredményt, mivel a gazdasági kulcspozíciókat az állam változatlanul szigorúan ellenőrzi. A szerző úgy látja, hogy hosszú ingadozás után a koreai vezetés *a szocialista (?) gazdaság valamiféle korrekciójának kínai–vietnami típusú, de lassított kísérlete mellett döntött*, megőrizve konzervatív politikai rendszerét, korábbi döntési mechanizmusait („pápábbak a pápánál”, mint erre már volt példa az ország történelmében). Közben tagadhatatlanul élénk figyelemmel kísérik, sőt tanulmányozzák a dél-koreai modernizáció tapasztalatait is (157.). Egyre szélesebb, átfogóbb területeket ölelnek fel a Korea-közi gazdasági kapcsolatok, mint a korszerűsítés elengedhetetlen szükséglete (159.). A két Korea kereskedelmi forgalma már meghaladja az évi egymilliárd dollárt.

A jövőt illetően érdekes a szerző egy fölvetése. Szerinte „mentő receptként szolgálhat a KNNDK számára a Kaukázuson túli és közép-ázsiai egykori szovjetköztársaságok posztkommunista fejlődésének a tapasztalata”, beleértve az „örökletes hatalomátadás” már ott is meghonosodott gyakorlatát (160.). A KNNDK vezetése előtt álló jelenlegi feladat lényegét abban látja, hogy „megteremtse a politikai biztosítékokat és a gazdasági feltételeket Észak-Korea mostani kormányzó elitje számára az új viszonyok közepette”. Ám a fő problémák egyike, hogy „*a KNNDK nyilvánvalóan megkésett a reformok elindításával*”.

Az alapos, tanulságos, higgadtan mérlegelő monográfiát mellékletként a KNNDK jelenlegi alkotmányának és a Koreai Munkapárt szervezeti szabályzatának a szövege, valamint a párt központi szervei és a legfelsőbb államhatalmi szervek felépítésének az ismertetése egészíti ki.

*

Míg Zsebin főként a jelenlegi észak-koreai társadalmi-politikai rendszer kialakulásával, működésével és távlataival foglalkozik, Larisza Zabrowszkaja ugyanezt a témát alapjában gazdasági oldalról közelíti meg. Mint hangsúlyozza: „Tanulmányozni kell a KNNDK jelenlegi életét, meg kell magyarázni a kormányzó Koreai Munkapárt konszolidációjának okait a dolgozók széles köreiből, ez utóbbiak szolidaritását a vezető körökkel a bel- és külpolitika minden kérdésében.”⁹ Ennek megfelelően a szerző a monográfia első fejezetében igen részletesen ismerteti a KNNDK bel-

⁹ Zabrowszkaja a könyvét olyan számítógépes másolatban juttatta el hozzám, amelyen az oldaltörések, ennélfogva az idézetek oldalszámozása is lényegesen eltér az eredetitől. Így a citátumok hitelessége tekintetben kénytelen vagyok az olvasó bizalmára apellálni. Egy-két helyen, ahol az adat kétséget kizáróan megállapítható volt, ezt szöveg közötti zárójelben jeleztem.

ső gazdasági helyzetét, gazdasági, irányítási, elosztási rendszerét, demográfiai problémáit, a társadalom mindennapi életét. Idézi a phenjani sajtó megállapítását: „A szocialista piac szétesése és a nyugati hatalmak gazdasági szankcióinak lánca, valamint az elemi csapások miatt az ország gazdasága válságos helyzetbe került.”

Az Észak-Koreát sújtó éhínség különösen 1997-ben volt súlyos. A külföldi, főleg amerikai számítások – mint már utaltunk rá – 800 000 és 3 millió fő közé teszik az áldozatok számát, míg a KNDK hatóságai az érintett ötéves időszakban 200 000, „az egészségügyi nehézségek” következtében meghalt embert emlitenek. (11.) Az élelmiszer-elátási válság miatt a vezetés kénytelen volt külföldi humanitárius segélyekért folyamodni, és bizonyos változtatásokra kényszerült a falusi szövetkezeti rendszerben is. Így például engedélyezték az úgynevezett családi vállalkozásokat és az 5–6 fős mezőgazdasági „egyéni brigádokat”, amelyek a szövetkezetektől bérelt földet művelnek. Hamarosan kiderült, hogy az ilyen félig önálló csoportok termelékenységük sokkal magasabb, mint a szövetkezetekben dolgozóké. Ebben a formában a tagok a termékfelesleget értékesíthetik, az ugyancsak engedélyezett paraszti piacokon. Számuk ma már országosan meghaladja a 300-at, közülük több mint 40 van a fővárosban. 200 m²-ig terjedően engedélyezték a háztáji gazdaságokat (eddig ez 30 m² volt). Zabrovskaja azonban rámutat: „Nincs szó a mezőgazdasági termelés szervezetének gyökeres változásáról vagy családi parasztgazdaságok létrehozásáról, melyek sokkal hatékonyabbak lennének. Mindez abban az ideológiai felfogásban gyökerezik, amely szerint szocialista országban csak a kollektív gazdálkodás létjogosult.”

A szerző mindazonáltal nagy figyelmet szentel a phenjani vezetés már említett, 2002-es, óvatos, olykor felemás reformkísérleteinek. Leírja, hogy lehetővé tették a tervgazdálkodás részleges decentralizációját. A termékek árát a termelő állapíthatja meg, szerződést köthet a beszállítókkal és a felhasználókkal; bevezették a gazdasági önelszámolást. S ami igen jelentős lépés volt, több évtized után bizonyos mértékben korlátozták a vállalati-intézményi pártbizottságok beleszólását a gazdasági tevékenységbe. Mindez elvben komoly gazdasági hatással, következményekkel járhatna, ha az országot, a költségvetést nem terhelné a szupermilitarizáció, különösen a nukleárisrakéta-fejlesztési verseny. (Zabrovskaja adatai szerint az éves költségvetés egyharmadát emészti fel a világ negyedik legnagyobb hadseregének az eltartása.)

Másfelől a bevezetett ár- és fizetési viszonyoknak vannak kedvezőtlen következményei (munkanélküliség, infláció stb.) is. Az óvatos, bizonyta-

lan gazdasági reformkísérlet továbbá nem megy zökkenőmentesen: kiváltja a lakosság, különösen az idősebb pártkáderek elégedetlenségét. Úgy tűnik, folyik is az utóbbiak és a fiatal „technokraták” közötti kulisszák mögötti harc, amelyet Kim Dzsong Irnak a jelek szerint – egyelőre – sikerül ellenőrzése alatt tartania. Ebben számíthat Kína támogatására, humanitárius és gazdasági segélyeire, „ami a minimumra csökkenti a reformok negatív hatásait, és segíti a KNNDK fájdalommentesebb beilleszkedését a régió modern nemzetközi életébe” – állapítja meg Zabrovszkaja. Ő is úgy látja: a jelek szerint Észak-Korea valamely formában követni fogja majd a kínai szocialista piacgazdaságot, de leszögezi: „a hatóságok nem tervezik a politikai rendszer reformját”, s így napjainkban is a gazdasági liberalizáció meglehetősen következtelen politikáját folytatják.

Végkövetetésként Zabrovszkaja professzor joggal állapítja meg: az erősödő globalizáció „váratlanul érte a KNNDK-t; az ország gazdasága nem képes biztosítani lakossága mindennapi szükségleteit” (147.), miközben az élet, az ország belső és nemzetközi helyzete mind határozottabban követelné, hogy hagyjanak föl a végzetes szupermilitarizációval, térjenek át a gazdaság tényleges reformjára, s mondjanak le a 21. században végképp idejétmúlt önelszigetelődesi politikáról.

A monográfia jelentős terjedelemben foglalkozik a KNNDK és szomszédai, mindenekelőtt Kína és Oroszország (részletesen adatolt) gazdasági kapcsolataival, főként az orosz Távol-Kelettel kialakítandó kapcsolatok lehetőségeivel, perspektívaival.

Elmondhatjuk, hogy mind Alekszandr Zsebin, mind Larisza Zabrovszkaja alapos helyismerettel, szakmai felkészültséggel és tárgyilagossággal ismerteti az észak-koreai helyzetet, a rendszer bel- és külpolitikai törekvéseit, célkitűzéseit, ezek indítékait. Következtetések – különböző megközelítések ellenére – végső soron egybeesnek. Mindketten úgy látják: az eddigi, kényszeredett és felemás gazdaságpolitikai módosítások megkéstettek, s (még) nem segítik elő sem az ország gazdasági felemelkedését, sem a nemzetközi gazdasági folyamatokba való bekapcsolódását. Mindkét monográfia vitathatatlan érdeme, hogy részletesen, objektíven ismerteti a kutatókkal, a politikusokkal, és általában az érdeklődőkkel a KNNDK-t és annak „remete diktatúráját”.

Faludi Péter